

Mikael Kosk
är redaktör för Ekonomiska
samfundets tidskrift.



Ekonomi kan vara både öppen och inkluderande

En av Martin Sandbus centrala iakttagelser är att "the left behind", de som fallit av, inte i första hand är individer utan olika platser och regioner. Staterna har haft betydligt mer rum för att hantera globaliserings oönskade verkningar, såsom eftersatta regioner, än vad de använt sig av. En ny plats-specifik politik kan ge ekonomiskt uppsving och människor en tillhörighet.

The Economics of Belonging kan översättas som inkluderande ekonomi eller tillhörighetens ekonomi. **Martin Sandbu**, känd bland annat för sina kolumner i Financial Times, hävdar i sin nya bok att denna inkluderande ekonomi funnits i den västliga världen under årtiondena efter kriget och att den i dag står att finna i de nordiska länderna. Vad som hänt är att den sociala marknadsekonomin som reglerade förhållandet mellan arbete, kapital och stat, fått ge vika för en ekonomisk ordning som skärper uppdelningen mellan dem som drar nytta av den och dem som lämnas bakom.

Sandbu köper inte de populära föreställningarna om vilka syndabockarna bakom den polariserande utvecklingen är. Det är inte öppenheten eller globaliseringen som lett till att de traditionella industrijobben minskat och att den trygghet som relativt lågutbildade arbetare tidigare kunnat känna försvunnit. Jobben har inte flytt till Kina och invandrande arbetstagare har inte dumpat lönerna eller tagit ifrån de infödda deras arbetstillfällen.

En avgörande fråga är om den populistiska motreaktionen mot öppenheten, såsom brexit i Storbritannien eller valet av Donald Trump till president i USA, har sina rötter i den ekonomiska utvecklingen eller snarare har att göra med kulturella faktorer. Med tanke på hur mycket de populistiska rörelserna ägnar sig åt identitetspolitik är det lätt att tro att de framför allt

vill värna om de tillhörigheter människor redan har, men Sandbu driver tesen att populismen alltid sticker upp huvudet då det sker ekonomiska disruptioner.

När han ser ekonomin som den grundläggande drivkraften påvisar han viktiga sammanhang men ger inte en täckande bild av den komplexa kopplingen mellan ekonomi och kultur. Ekonomiska faktorer kan utlösa underliggande laddningar som har med kultur och identitet att göra utan att direkt vara orsaken till dem.

Utvecklingen hade varit densamma

Det utmanande argumentet är att utvecklingen varit likartad även med mer slutna nationella ekonomier. Nationalstaterna har likaså haft betydligt mer rum för att hantera globaliseringens oönskade verkningar, såsom eftersatta regioner, än vad de velat använda sig av. Undanflykten att globaliseringen inte ger staterna möjlighet att agera på egen hand duger inte.

Den teknologiska utvecklingen som avskaffar enklare manuellt arbete hade nämligen varit densamma oberoende av om världsekonomin är öppen eller inte. Inte heller ackumuleringen av kapital och kapitalinkomster hade gått att hindra med en mer sluten ekonomi, påstår Sandbu.

En gåta som den ekonomiska forskningen inte kunnat ge ett entydigt svar på är varför produktiviteten slutat öka. Handlar det om att en större del av jobben finns i tjänstesektorn, där produktiviteten inte kan öka på samma sätt som i den teknologiskt drivna produktionen? Eller är orsaken demografisk med en större andel äldre? Eller att den samlade efterfrågan och det finansiella systemet helt enkelt inte förmår driva fram produktivitetshöjande innovationer?

Det är i varje fall nödvändigt att det föds bättre jobb med högre produktivitet och lön. Sandbu ger ett beskrivande exempel med en biltvätt i USA, där de som erbjuder tjänsten hoppar fram med rengöringsmedel och torkare så fort bilen stannar i trafikljusen. Den automatiserade tvätten i hans hemland Norge har en annan produktivitet även om den inte sysselsätter lika många för en lika ringa ersättning.

Platser som fallit av

En av Sandbus centrala iakttagelser är att "the

left behind", de som fallit av, inte i första hand är individer utan olika platser och regioner. Ett gott exempel är de samhällen som formats kring kolindustrin på olika håll i USA. Där har män utan formell utbildning en gång i tiden kunnat få ett relativt välbetalt jobb som hört ihop med en traditionell roll som familjeförsörjare. När jobben försvunnit är det klart att det blir kris som har med både ekonomi och tillhörighet att göra.

Vad Sandbu efterlyser är platsspecifik politik, men han är snubblande nära att låta de stora städerna vara de ekonomiska centrum som de i väldigt hög grad redan är. I varje fall är det av största vikt att se de tre nivåerna: den platsspecifika, den nationella och den internationella politiken. Varken USA eller Storbritannien har gjort tillräckligt för att stöda sina eftersatta regioner, och det är en utmaning också i välfärdspolitikens mönsterländer uppe i Norden.

"Sandbu ger en ram för den liberala demokratins största utmaning, som handlar om att bevara öppenheten samtidigt som det finns en reglering från den lokala till den övergripande globala nivån."

Hur de tre nivåerna kan kopplas ihop i en sammanhängande politik är en fråga som Sandbu inte går närmare in på. Han ger i varje fall en ram för den liberala demokratins största utmaning, som handlar om att bevara öppenheten samtidigt som det finns en reglering från den lokala till den övergripande globala nivån.

Nya former av finansiering

Några av Sandbus konkreta åtgärdsförslag ifrågasätter invanda modeller. En av dessa är att finansiering i så hög grad bygger på banklån. Där ser Sandbu en hämsko för utvecklingen mot en mer produktiv och innovativ ekonomi, genom att säkerheter som banker kräver ofta är fasta tillgångar som mark, bostäder och byggnader, och genom att både privatpersoner och sta-

ter lätt fastnar i skuldfällor. Finansiering genom olika slag av tillgångar och direkt och indirekt ägande kunde vara mer nyskapande och allokeras resurserna bättre.

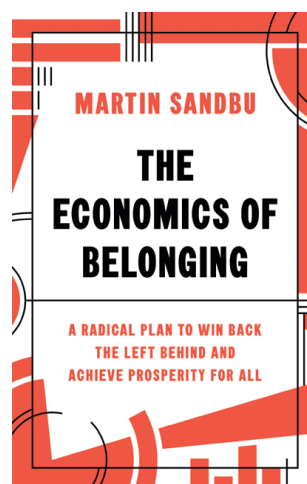
Det skulle också kräva en omställning från en kapitalskatt till en förmögenhetsskatt som premierar dem som tar risker och investerar sina tillgångar, och straffar dem som låter sitt kapital vara överksamt. Staten har en aktiv roll i att fördela resurser men inte som ägare.

Basinkomst och minimilöner

Sandbu talar för en universell basinkomst eller negativ inkomstskatt, och relativt höga minimilöner. Förutom att de ger individer större trygghet och tillhörighet bidrar de till att skapa bättre arbetstillfällen med högre produktivitet och till att organisera arbetet smartare.

Många av de tankar som cirkulerar i debatten om kapitalismens framtid återfinns i Sandbus bok i en komprimerad och relativt lättillgänglig form. Han gör ett försök att gå över motsatsförhållandet mellan politisk höger och vänster; några av hans förslag har vänstern länge propagerat för medan andra kan tänkas passa högern. Det tycks vara en ny form av politisk mittenrörelse han är ute efter att fånga.

Många saker är dock lättare som tankeexperiment än i den verkliga världen. Alla reformförslag är beroende av produktivitet och värdeökning, och de gör det även när klimatåtagandena räknas med. Forskningens samlade kunskap om hur de ekonomiska processerna fungerar är fortfarande bristfällig och Sandbu försöker kanske dra rätare linjer än vad kunskapen ger underlag för.



*Martin Sandbu:
The economics of
belonging. A radical
plan to win back the
left behind and achieve
prosperity for all.
Princeton university
press 2020, 282 sidor.*